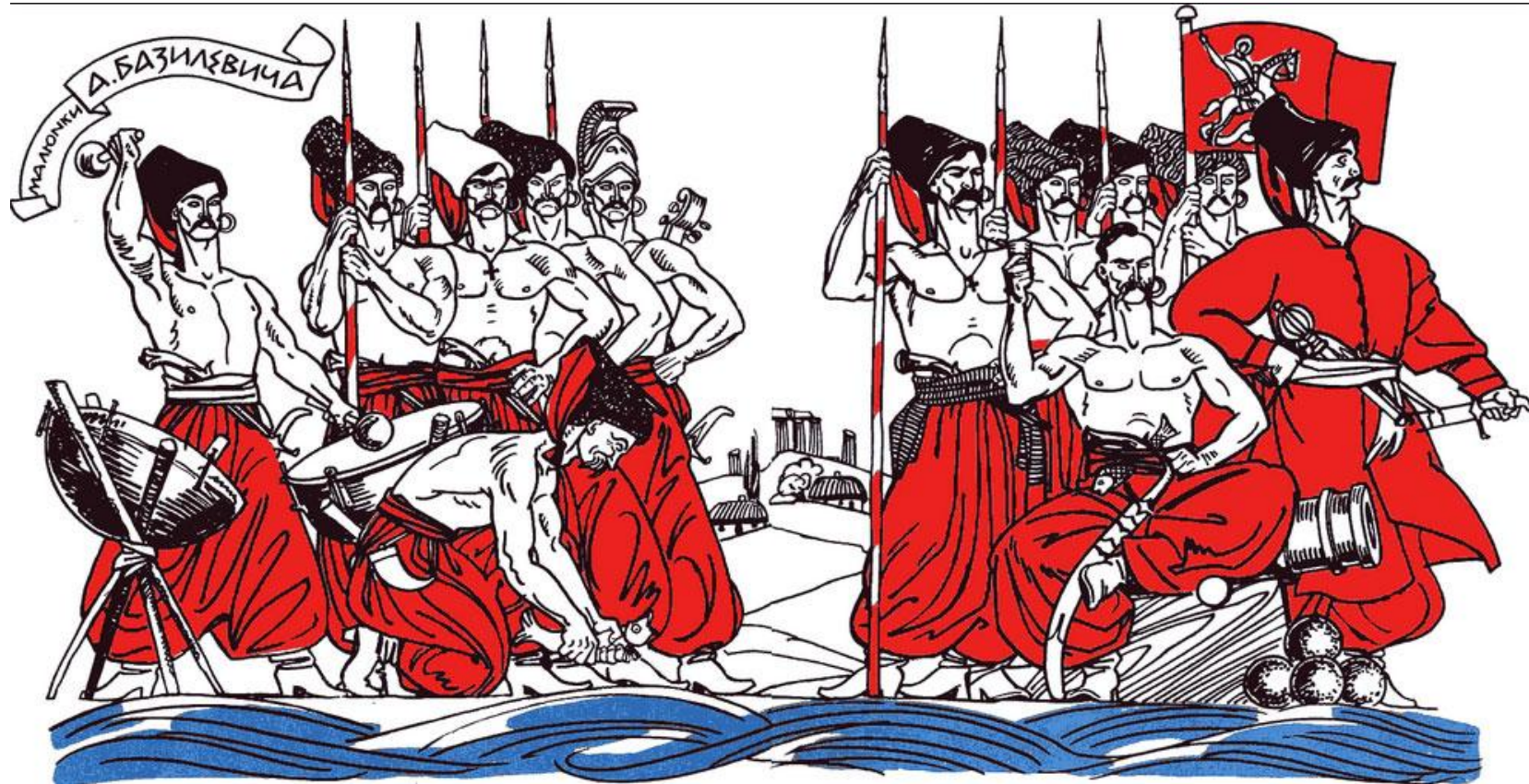

НАПРИКІНЦІ XVII – В ПЕРШІЙ ПОЛОВИНІ XVIII СТ.

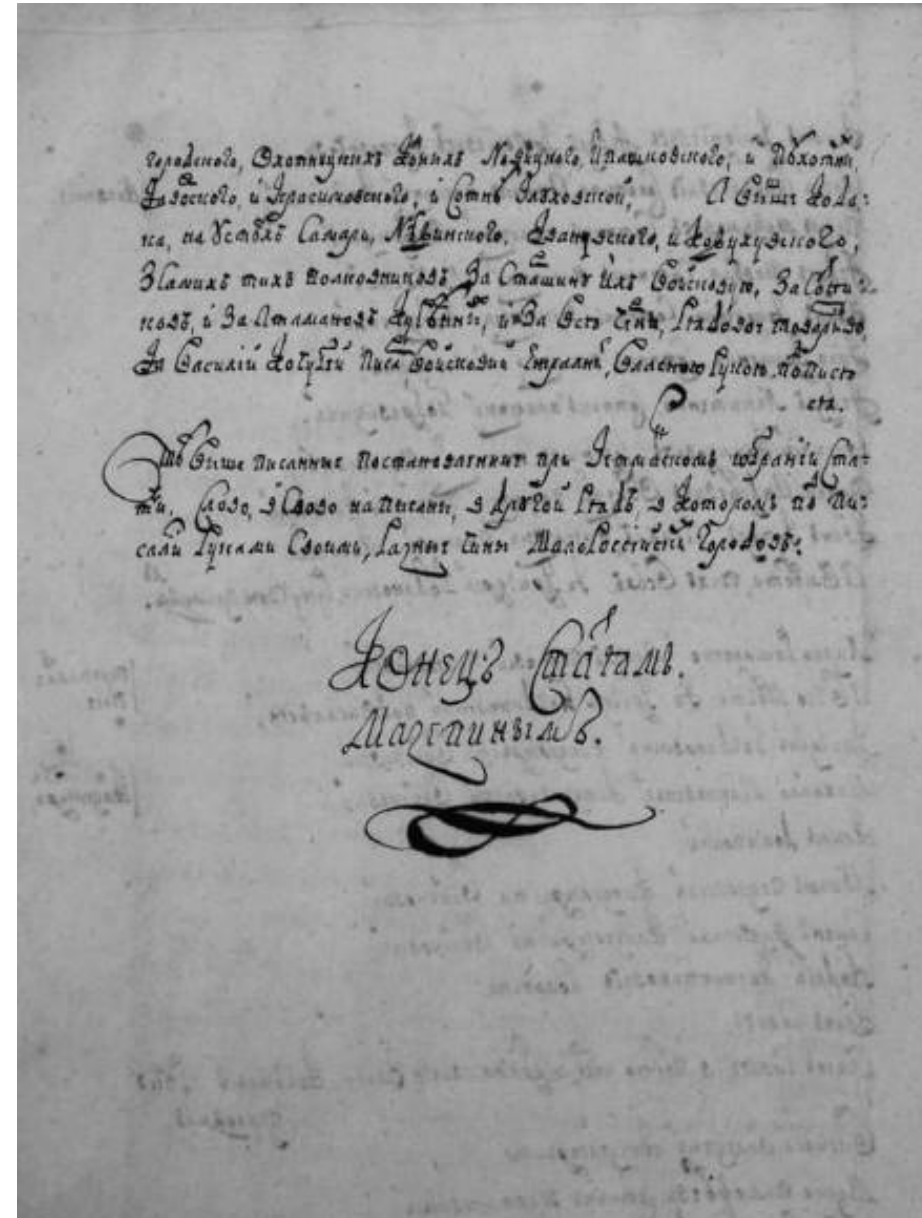
ГЕТЬМАНУВАННЯ І. МАЗЕПИ

- Після усунення І. Самойловича військова рада на р. Коломак **25 липня 1687 р.**, за згодою московського уряду, майже одностайно обрала гетьманом **І. МАЗЕПУ (1687 – 1708)**.
- Під час Другого Кримського походу (1689 р.) українські війська очолював **ІВАН МАЗЕПА**.

КОЛОМАЦЬКІ СТАТТІ

- Своє правління Іван Мазепа розпочинав як політик чіткої промосковської орієнтації.
- У цьому документі традиційна формальна гарантія «прав і вольностей народу малоросійського» була доповнена низкою пунктів, які значно розширювали російську присутність в Україні та обмежували козацьку автономію.
- Зокрема, категорично заборонялося говорити про те, що «МАЛОРОССИЙСКИЙ КРАЙ ГЕТЬМАНСКОГО РЕГИМЕНТА», у «Коломацьких статтях» стверджувалося, що він є лише частина «их царского Пресветлого Величества Самодержавной держави».

Розвиток культури та релігії

- Мазепа добре розумів значення освіти. За його гетьманства у **1700 р.** в Україні було створено новий навчальний заклад – **Чернігівський колегіум**.
- За його сприяння **Києво-Могилянська колегія одержала в 1701 р. статус АКАДЕМІЇ**. Піклувався гетьман станом науки, освіти, мистецтва, церковними справами.
- За його гетьманування збудовано або відновлено ряд монументальних споруд у стилі **УКРАЇНСЬКОГО** (козацького, або мазепинського) **БАРОКО**

Головна мета:

- Проте головною його метою було об'єднання в межах однієї держави всіх українських земель — Лівобережжя, Правобережжя, Запорожжя та Слобожанщини.
- І. Мазепа мріяв про створення станової держави західноєвропейського зразка. **Ідеальною моделлю, на його думку, була Річ Посполита.**
- Намагаючись створити для реалізації своїх планів надійну опору, гетьман сприяє формуванню аристократичної верхівки українського суспільства, тобто перетворенню козацької старшини на шляхетську верству, «БУНЧУКОВИХ ТОВАРИШІВ»
- А в полках посприяв заснуванню «ЗНАЧКОВОГО ТОВАРИСТВА».

СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНА ПОЛІТИКА

- 1) курс на підтримку великого старшинського і монастирського землеволодіння;
- 2) прагнув регламентувати роздачу рангових маєтностей;
- 3) обмежував перехід козаків у селянський стан (Універсал від 1691 р.);
- 4) У 1701 р. він видав Універсал, що узаконював дводенну панщину для селян Ніжинського полку.

ПРАВОБЕРЕЖНА УКРАЇНА НАПРИКІНЦІ XVII – НА ПОЧАТКУ XVIII СТ.

- Боротьбу за Правобережжя вели між собою Польща та Туреччина. До цієї справи король Польщі Ян Собеський закликав козаків.
- Протягом 1684 – 1685 рр. було створено чотири територіальні козацькі полки.
- Богуславський полк очолив полковник Самусь (Самійло Іванович)
- Брацлавський полк очолив Андрій Абазин
- Корсунський – Захар Іскра
- ФАСТІВСЬКИЙ (Білоцерківський) – СЕМЕН ПАЛІЙ

КАРЛОВИЦЬКЕ ПЕРЕМИР'Я

- У 1699 р. Річ Посполита й Османська імперія підписали КАРЛОВИЦЬКЕ ПЕРЕМИР'Я. За ним турки відмовилися від претензій на Поділля й звільнили Кам'янець-Подільський. Для польської шляхти відкрилася дорога до своїх колишніх маєтків.
- Козацтво стало непотрібним для польської влади.
- У 1699 р. сейм прийняв ухвалу про ліквідацію козацького війська на території Правобережжя.

НАЦІОНАЛЬНО-ВИЗВОЛЬНЕ ПОВСТАННЯ 1702 – 1704 рр.

- Влітку 1702 р. на Правобережжі вибухнуло народне повстання проти і польського панування. Сучасники називали його «ДРУГОЮ ХМЕЛЬНИЧЧИНОЮ». Очолив боротьбу С. ПАЛІЙ.
- У січні 1703 р. польський уряд кинув на придушення повстання великі каральні війська. Навесні 1704 р. повстання розгорілося з новою силою.

НАЦІОНАЛЬНО- ВИЗВОЛЬНЕ ПОВСТАННЯ 1702 – 1704 рр.

- Російські війська з козаками І. Мазепи виступили в похід у Польщу на допомогу польському королеві проти шведів.
- Із вступом Мазепи на Правобережжя навесні 1704 р. повстанню було покладено край. Правобережні землі фактично підпорядкувалися українському гетьманові.
- Таким чином, впродовж 1704 – 1708 рр. ПРАВОБЕРЕЖЖЯ ТА ЛІВОБЕРЕЖЖЯ БУЛИ ОБ'ЄДНАНІ ПІД БУЛАВОЮ І. МАЗЕПИ.

УКРАЇНА НА ПОЧАТКУ ПІВНІЧНОЇ ВІЙНИ

- Росія вела так звану Північну війну **1700 – 1721 рр.** з **Швецією**, щоб встановити контроль над узбережжям Балтійського моря.
- **Союзниками росіян** були **Данія**, **Саксонія**, **Польща** і **Пруссія**. У боротьбу за чужі інтереси була втягнута також Україна.

УКРАЇНА НА ПОЧАТКУ ПІВНІЧНОЇ ВІЙНИ

Старшинська верхівка стала задумуватись над тим, як би за допомогою шведського короля звільнити Україну з-під влади Росії.

Про союз з Карлом XII став думати й гетьман І. Мазепа, який хотів вивести Україну з під влади Москви. Незабаром умови, що склались у ході Північної війни, підштовхнули його до союзу зі шведами.

Карл XII переміг Данію та Саксонію, в перших боях отримав перемогу над Петром І.

У 1706 році зазнала поразки й Польща. Польським королем став ставленик шведського короля Станіслав Ліщинський, який і розпочав таємні переговори з Мазепою, схиляючи його до приєднання до антимосковського союзу.

УКРАЇНА НА ПОЧАТКУ ПІВНІЧНОЇ ВІЙНИ

- Після перемоги Карла XII над Данією і Польщею Петро I залишився сам-на-сам зі Швецією. Окрилений численними перемогами, Карл XII почав широкомасштабний наступ на Росію.
- Влітку 1708 року 50-тисячна шведська армія почала наступ через Білорусію на Москву. Але пробитися через Брянськ та Калугу **Карл XII** не зміг, тому у вересні 1708 року повернув свої війська на Україну.
- 24 жовтня 1708 року разом зі своїми однодумцями відправився до шведського табору на зустріч з Карлом XII.

УКРАЇНА НА ПОЧАТКУ ПІВНІЧНОЇ ВІЙНИ

29 – 30 жовтня 1708 р. між королем Карлом XII та гетьманом Мазепою були досягнуті домовленості щодо ведення спільної боротьби.

Несподівано для самого Мазепи його союз зі шведами підтримали запорозькі козаки на чолі з кошовим отаманом К. ГОРДІЄНКОМ.

Наприкінці березня 1709 р. у ВЕЛИКИХ БУДИЩАХ був укладений українсько-шведський союзний договір, який підписали Мазепа і Гордієнко з Карлом XII.

Запорожжя стало учасником шведсько-польсько-українського союзу. За цим ДОГОВОРОМ шведський король підтвердив права і вольності Української держави.

● Україна мала стати НЕЗАЛЕЖНОЮ ДЕРЖАВОЮ з титулом князівства та довічною владою гетьмана-

Пункти договору:

- **Територія князівства** – землі Гетьманщини та відвойовані у Московії землі, що належали українському народові з давніх часів.

Шведський король зобов'язувався:

- захищати Україну від усіх ворогів на прохання Гетьмана і «станів»;
- не претендувати на титул князя України чи командувача збройних сил князівства;
- не вступати у мирні переговори з Росією, поки не буде визволена Україна.

Україна зобов'язувалася

- виступати воєнним союзником Швеції
- надавати для дислокації шведських бойових підрозділів українські міста: Стародуб, Малин, Батурин, Полтаву, Гадяч.

Знищення Батурина

Після того як стало відомо, що Мазепа перейшов на бік Карла XII, розлючений Петро I позбавив його гетьманської булави.

По всій Україні були розіслані Маніфести Петра I, в яких Мазепу називали зрадником.

2 листопада 1708 року російське військо під проводом князя О. Меншикова, якому допомагали й українські козаки, оволоділо столицею Мазепи містом БАТУРИНОМ.

Фортеця та місто були зруйновані вщент і спалені. Майже всі жителі міста, серед

БИТВА ПІД ПОЛТАВОЮ

Петро I 14 травня 1709 р. наказав зруйнувати Запорозьку Січ (ЧОРТОМЛИЦЬКУ). Частині запорожців вдалося втекти.

Влітку 1709 р. об'єднані війська Карла XII та Мазепи зіткнулися з армією Петра I у битві під ПОЛТАВОЮ. Вирішальний бій стався 27 червня 1709 р. і закінчився поразкою шведської армії та українського війська.

I. Мазепа

Залишки шведської армії відступили до козацької фортеці ПЕРЕВОЛОЧНОЇ.

16 тисяч шведів потрапили там у полон до росіян і капітулювали. Шведська армія перестала існувати.

Карл XII, I. Мазепа та кошовий К. Гордієнко із **загоном близько двох тисяч запорожців** встигли переправитися через Дніпро. Вони подалися у турецькі володіння і 12 серпня зупинилися у м. **Бендерах** – на лівому березі Дністра.

У ніч з 21 – 22 вересня (3 жовтня) 1709 р. I. Мазепа помер. Похований він у м. Галац

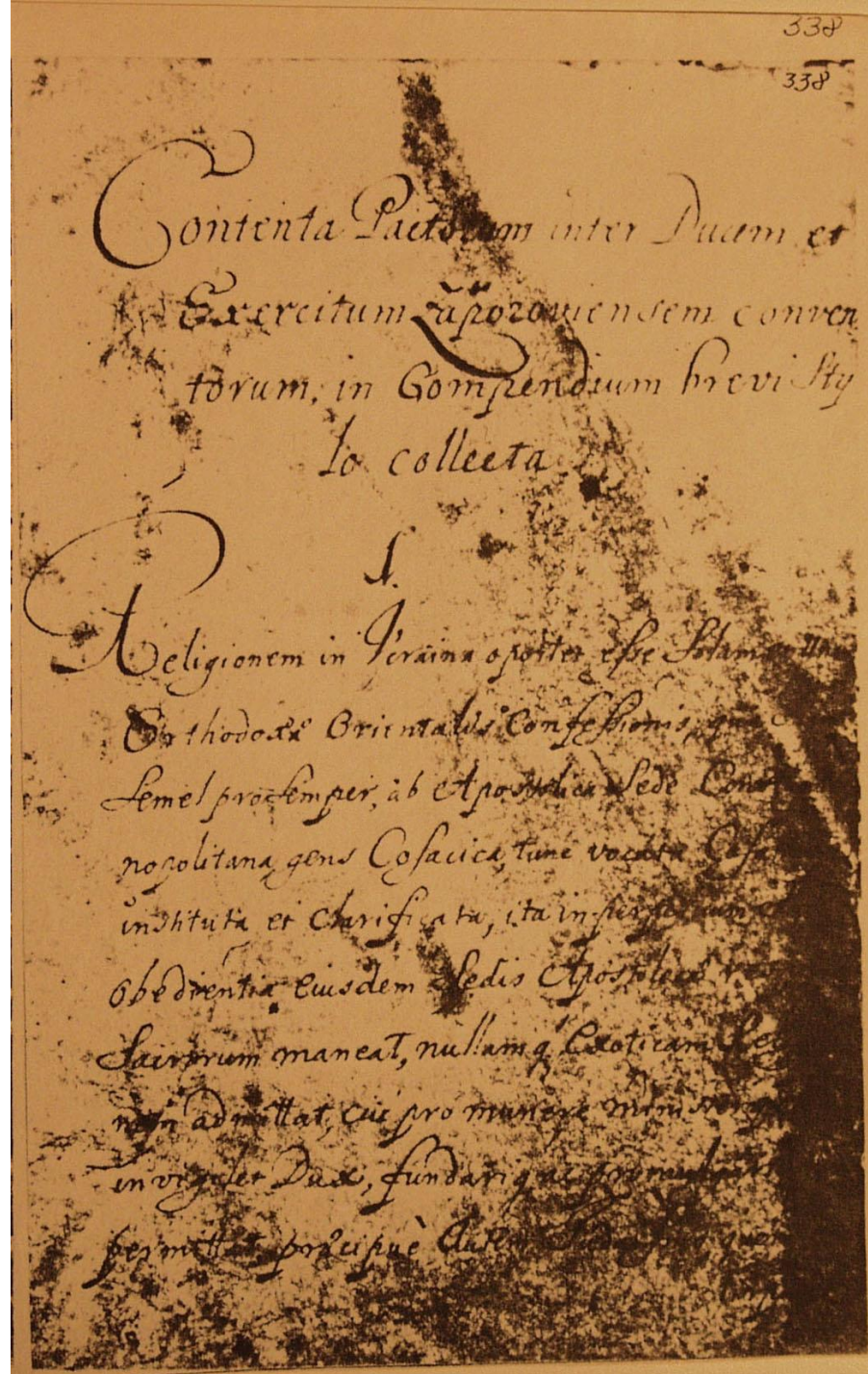

П. ОРЛИК – ГЕТЬМАН УКРАЇНИ У ВИГНАННІ

- 5 (16) квітня 1710 р. під Бендерами було скликано загальну козацьку раду, в якій взяли участь козаки-вигнанці із Гетьманщини, запорожці, а також старшини.
- Гетьманом було обрано П. ОРЛИКА. В день обрання П. Орлик уклав угоду зі ШВЕЦІЄЮ.

«ПАКТИ І КОНСТИТУЦІЇ ПРАВ І СВОБОД ВІЙСЬКА ЗАПОРОЗЬКОГО»

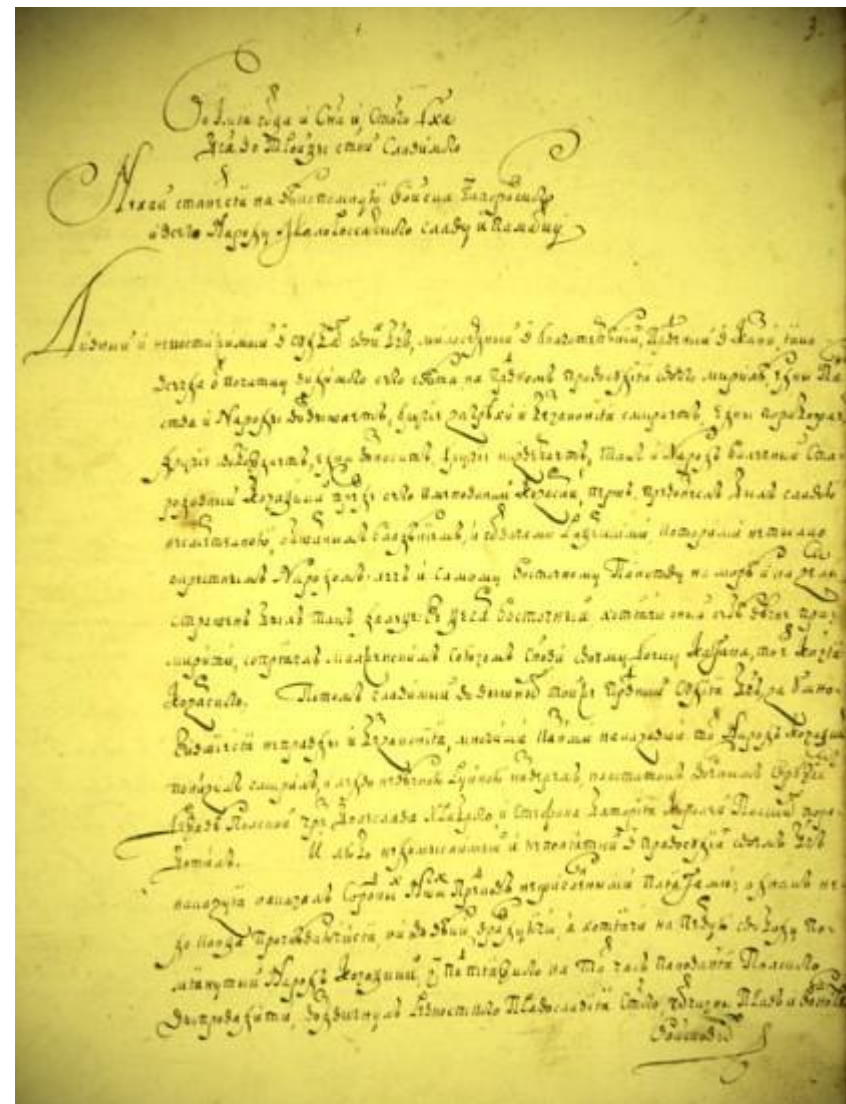
Новообраний гетьман уклав зі своїми
виборцями та запорозькими козаками
договір «ПАКТИ І КОНСТИТУЦІЇ ПРАВ І
СВОБОД ВІЙСЬКА ЗАПОРОЗЬКОГО»,
який було схвалено козацькою Радою 5
квітня 1710 року.

Конституція П. Орлика

Документ складався зі вступу і 16 статей. У вступі коротко викладалась історія України, пояснювались причини її розриву з Росією і союзу зі Швецією.

В договорі визначалися засади політичного устрою, організація влади у державі, а також права й обов'язки гетьмана та козаків-громадян.

Найважливішими положеннями Конституції 1710 р. були такі:

► В статтях викладені основи державного устрою України. Конституція проголошувала незалежність України від Москви, неподільність українських земель на Правобережжі та Лівобережжі, визначила кордони держави (в межах Зборівської угоди 1649 р.). Столицею ставав Київ. Шведського короля визнано протектором України.

● республіканський політичний устрій Української держави – всі посади у ній оголошувалися виборними;

► гетьмана визнано главою держави.

Передбачалися заходи, спрямовані на обмеження влади гетьмана:

- посилення впливу на внутрішню та зовнішню політику членів загальної Ради,
- підвищення ролі військового генерального суду;
- чітке розмежування військового скарбу і особистих фінансів гетьмана та ін.;
- недопущення монархічної форми правління в Україні.

Найважливішими положеннями Конституції 1710 р. були такі:

- ▶ Планувалось створення своєрідного **козацького парламенту** - **Генеральної Ради** (складалася із генеральної старшини, полковників, кількох представників від кожного полку, а також послів Запорозької Січі)
Збиралася **тричі на рік** (на Різдво Христове, Воскресіння Христове та Покрову Пресвятої Богородиці) і здійснювала законодавчу владу разом із гетьманом, який не мав права самостійно приймати важливі рішення;
- ▶ у перервах між засіданнями Генеральної Ради поточні питання державного життя вирішували спільно **гетьман** і **генеральна старшина**;
- ▶ Конституція запроваджувала посаду Генерального підскарбія, який тричі на рік звітував генеральній раді про державні витрати.
- ▶ **Судову владу** Конституція передавала **Генеральному військовому суду**.

Антиросійський союз

Конституція так і НЕ БУЛА РЕАЛІЗОВАНА, оскільки П. Орлик був гетьманом в еміграції і не мав під своєю владою будь-якої української території.

П. Орлик активно намагався реалізувати свою програму на практиці та відновити повноцінну українську державність.

На початку 1711 р. склалася сприятлива міжнародна ситуація для того, щоб гетьман П. Орлик розпочав боротьбу за визволення України з-під російської влади.

Він уклав з кримським ханом Девлет-Гіреєм угоду, спрямовану проти Росії. До антиросійського союзу приєднався шведський король Карл XII.

Пилип Орлик
1672 - 1742

Поразка під Білою Церквою

1711 р., Орлик вирушив походом на Правобережжя.

До середини березня вдалося визволити від російських залог майже всю південну і центральну частину Правобережжя.

Однак поразка під Білою Церквою, зрада союзників-турків та татар зашкодили державотворчим планам П. Орлика і не дали змоги на практиці реалізувати його демократичну конституцію.

Влітку 1711 р. Росія розпочала наступальні дії проти турків. За ПРУТСЬКИМ МИРНИМ ДОГОВОРОМ 1711 р. московський уряд зрікався Правобережжя та Запорожжя.

Невдовзі у Стамбулі вирішили взяти Українську державу під протекцію султана. У грудні 1711 р. Туреччина оголосила війну Росії.

У квітні 1712 р. Росії вдалося підкупити турецьких чиновників і добитися більш вигідної для себе АДРІАНОПОЛЬСЬКОЇ УГОДИ.

За нею Росія відмовилася від Правобережжя (крім Києва), а Туреччина – від Лівобережної України.

АДРІАНОПОЛЬСЬКА УГОДА

ТЕСТИ!!!

